Yayın Geliş Tarihi (Submitted): Haziran/June-2025| Yayın Kabul Tarihi (Accepted): Ağustos/August-2025

Aile ve Dindarlık: Ebeveynlik Biçimleri ve Dindarlık Yönelimi İlişkisi*

Family and Religiousness: Relationship Between Parenting Styles and Religious Orientation

Doç. Dr. Ferdi KIRAÇ[1], Fatma EYŞ[2], Beyzanur YAŞAR[3]

Öz

Erken çocukluk dönemi yaşantılarının yetişkin dindarlığı ile ilişkisini ele alan araştırmaların çoğunluğu bağlanma ve çocukluk dönemi örseleyici yaşantılarına odaklanmaktadır. Bağlanma örüntüleri, ihmal-istismar yaşantıları ve diğer erken dönem ebeveyn-çocuk etkileşimlerini, çocuğun evrensel ihtiyaçları bağlamında ele alan Young'ın Şema Kuramı, ebeveynlik ve yetişkin dindarlığı ilişkisini anlamada daha kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Young Şema Kuramı çerçevesinde erken dönem uyum bozucu şemalar ve dindarlık ilişkisini inceleyen bazı çalışmalara rastlansa da, bu kuram bağlamında tanımlanan ebeveynlik biçimleri ve yetişkin dindarlığı arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalar çok sınırlıdır. Bu nedenle, bu araştırmada, Şema Kuramı çerçevesinde tanımlanan ebeveynlik biçimleri ve dindarlık yönelimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın verileri, Young Ebeveynlik Ölçeği, Müslüman Dini Yönelim Ölçeği-Gözden Geçirilmiş ve Dinsel Fundamentalizm Ölçeği kullanılarak, rastgele örnekleme yöntemi ile erişim sağlanan 535 üniversite öğrencisinden elde edilmiştir. Araştırma bulguları, sömürücü istismar edici babalığın içedönük ve fundamentalist dinsel yönelimleri negatif yönde ve anlamlı olarak yordadığını göstermiştir. Bulgular ayrıca, koşullu/başarı odaklı annelik ve aşırı izin verici/sınırsız babalığın dışadönük dindarlık yönelimini pozitif yönde ve anlamlı olarak yordadığını göstermiştir. Ebeveynlik biçimlerinin neredeyse tüm alt boyutlarında, olumsuz ebeveynliğin arayışta dindarlık yönelimi ile pozitif yönde ve anlamlı olarak ilişkili olduğu görülmüştür. Araştırma bulgularına dayanarak, din eğitiminde ebeveynliğin önemi vurgulanmıştır. Ayrıca, dindarlık yönelimlerinin işlevsel tanımlarının Türk-Müslüman kültüründe tekrar gözden geçirilmesinin gerekli olduğuna işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Young şema teorisi, ebeveynlik biçimleri, dini yönelim

Makale Türü: Araştırma

Abstract

The majority of research examining the relationship between early childhood experiences and adult religiosity has mainly concentrated on attachment patterns and childhood maltreatment. Young's Schema Theory, which addresses attachment patterns, childhood abuse-neglect and other early parent-child interactions in the context of the child's universal needs offers a more comprehensive framework for understanding the relationship between parenting and adult religiosity. Although there are some studies examining the relationship between early maladaptive schemas and religiosity within the framework of Young Schema Theory, research addressing the relationship between parenting styles defined in the context of this theory and adult religiosity is very limited. For that reason, in this study, we investigated the relationship between parenting styles defined by The Schema Theory and religious orientation. Using Personal Information Form, Young's Parenting Inventory, Muslim Religious Orientation Scale-Revised

*Bu çalışma, 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destek Programı (2023/2 dönemi) kapsamında TUBİTAK tarafından desteklenmiştir, proje başvuru no: 1919B012334912

[1]Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, ferdikirac@ohu.edu.tr.
[2]Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, eysfatma01@gmail.com.
[3]Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, beyzaysrr66@gmail.com.

Atıf için (*to cite*): Kıraç, F., Eyş, F. ve Yaşar, B. (2025). Aile ve Dindarlık: Ebeveynlik Biçimleri ve Dindarlık Yönelimi İlişkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27*(Aile Özel Sayısı), 199-218.

and Religious Fundamentalism Scale, the data was collected from 535 university students reached through random sampling. Results showed that paternal exploitative/abusive parenting style negatively and significantly predicted both intrinsic and fundamentalist religious orientations. Results also showed that maternal conditional/achievement focused parenting and paternal permissive-boundless parenting positively and significantly predicted extrinsic religious orientation. Finally, in almost all subdimensions of parenting styles, negative parenting was positively associated with the quest orientation. Based on the findings of this study, importance of parenting in religious education was emphasized. In addition, necessity of reconsidering the operational definitions of religious orientations in Turkish-Muslim context was pointed out.

Keywords: Young's schema theory, parenting styles, religious orientation

Paper Type: Research

Giriş

Ebeveynlik ve dindarlık ilişkisine dair yapılan çalışmaların iki yönde ilerlediğini söylemek mümkündür: dindarlığın ebeveynlik üzerine etkisini inceleyen araştırmalar ve ebeveynliğin yetişkin dindarlığı üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar. Aile dindarlığının ebeveynlik ve ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerindeki etkilerini ele alan araştırmalar, dindarlık nasıl, niçin ve ne zaman olumlu ya da olumsuz ebeveynliği destekler sorusuna odaklanmışlardır. Dinler, genel olarak olumlu ebeveynliği cesaretlendirse de, araştırmalar, ebeveyn dindarlığı ile çocuğa yatırım yapma, çocuğa sıcaklık gösterme, onunla duygusal bağ kurma, çocuk istismarını azaltma, çocukla olumlu iletişim kurma gibi değişkenler arasındaki ilişkinin her zaman olumlu olmadığını, birçok aracı değişkenin aile dindarlığı ve ebeveyn-çocuk ilişkisine aracılık ettiğini göstermektedir (bir gözden geçirme için bkz. Goeke-Morey ve Cummings, 2017; İlerisoy ve Mehmedoğlu, 2021). Örneğin bazı araştırmalar, dindar ebeveynlerin, dindar olmayan ebeveynlere göre çocuklarına daha fazla zaman ayırdığı ve daha çok yatırım yaptığını göstermiştir (Park ve Bonner, 2008). Öte taraftan, dindar olup, olumsuz dini baş etme yolları kullanan, cezalandırıcı ve reddedici bir Tanrı imajına sahip olan ve dini çatışmaları olan ebeveynlerin çocuklarına daha az yatırım yaptığı görülmüştür (Dumas ve Nissley-Tsiopinis, 2006). Yine bazı araştırmalar Kitabı Mukaddesi literal olarak yorumlayan ailelerin, daha olumsuz ebeveynlik biçimlerini benimsediğini ve daha çok fiziksel ceza kullandıklarını göstermiştir (Ellison ve Bradshaw, 2009; Duriez, Soenens, Neyrinck ve Vansteenkiste, 2009). Bu araştırmalar, ebeveynlerin Tanrı'yı nasıl algıladığı (seven-reddeden-cezalandıran), dine nasıl yaklaştığı (literal-sembolik), dini inançlarını çocuğa nasıl yansıttıkları (geliştirici-disiplin, ceza, istismar amaçlı) gibi faktörlerin, kısacası dindarlığın niteliğinin daha önemli olduğunu ima etmektedir.

Bu bağlamda ebeveyn dindarlığı da dahil olmak üzere genel olarak yetişkin dindarlığının niteliğini belirleyen nedir sorusu önem kazanmaktadır. Bu soruya yanıt arayan birçok psikolojik araştırmanın erken çocukluk dönemine ve deneyimlerine odaklandığı görülmektedir. Yetişkin dindarlığında erken çocukluk döneminin rolünü inceleyen araştırmaların daha çok yetişkin dindarlığı ile bağlanma örüntüleri (Granqvist ve Hagekull,1999; Granqvist ve Hagekull, 2000; Granqvist, Mikulincer, Gewirtz ve Shaver, 2012) ve ihmal-istismar yaşantıları (bir gözden geçirme için bkn. Walker, Reid, O'Neill ve Brown, 2009) arasındaki ilişkiyi ele aldıkları görülmektedir. İhmal ve istismar yaşantılarına odaklanan çalışmaların çoğu, benzer çocukluk çağı olumsuz yaşantılarına maruz kalan bireylerden bazılarının inandığı dine ve pratiklerine daha çok sarıldığını, bazılarının ise uzaklaştığını rapor etmişlerdir (Walker vd., 2009). Bağlanma Kuramı (Bowlby, 1979) çerçevesinde ise, bağlanma örüntüleri ile Tanrı imajı arasındaki ilişkiye dair iki hipotez ortaya atılmıştır: Uyuşma (Correspondence) Hipotezi ve Telafi (Compensation) Hipotezi. Uyuşma hipotezine göre güvenli bağlanan bireyler Tanrı'ya güvenli, güvensiz bağlanan bireyler ise Tanrı'ya güvensiz bağlanmaktadır (Kirkpatrik, 1992, 2005, s.102). Telafi hipotezine göre ise bağlanma figürüne güvensiz bağlanan bireyler, güven ve sevilme ihtiyacını telafi etmek için Tanrı'ya güvenli bağlanmaktadır (Kirkpatrik, 1992, 2005, s.127). Bu kapsamda yürütülen

araştırmalar her iki hipotezi de doğrulayan sonuçlara ulaşmıştır (bkz. Granqvist ve Hagekull, 2000; Granqvist vd., 2012; Kirkpatrick ve Shaver, 1992).

Bağlanma örüntüleri, ihmal-istismar yaşantıları ve diğer erken dönem ebeveyn-çocuk etkileşimlerini çocuğun evrensel ihtiyaçları bağlamında ele alan Jeffrey Young'ın Şema Kuramı ebeveynlik ve yetişkin dindarlığı ilişkisini anlamada daha kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Bu kurama göre, çocuğun beş temel duygusal ihtiyacı vardır ve bu duygusal temel ihtiyaçlar evrenseldir: diğerlerine güvenli bağlanma, otonomi, yetkinlik ve kimlik duygusu, duyguların ve geçerli gereksinimlerin ifade edilmesi, içinden geldiği gibi (spontan) olma ve oyun. Bu ihtiyaçları karşılanan kişiler sağlıklı ve uyumludur. Öte taraftan, travma ve kurbanlaştırma, aşırı izin verme, aşırı koruyucu olma, çocuğa limit koymama ve önemli diğerleri ile seçici özdeşim gibi erken dönem olumsuz yaşantılar bu ihtiyaçların karşılanmasını engellenmektedir. Çocuğun ebeveyni ile erken dönem ilişkisinin bir sonucu olarak uyumlu ya da uyumsuz şemalar gelişmekte ve çocuğun kendisine, diğerlerine ve dünyaya ilişkin algılarının temelleri bu ilişkinin niteliğine göre atılmaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2003, s. 9-11).

Bu araştırmada, ebeveynlik biçimlerinin yetişkin dindarlığının niteliğinde de önemli bir rolü olduğu varsayılarak, Young'un Şema Kuramı çerçevesinde ele alınan ebeveynlik biçimleri ile dindarlık yönelimleri arasındaki ilişki incelenecektir. Dindarlık yönelimi, dindarlığın motivasyonel boyutuna, başka bir deyişle bireyin inandığı din ile ilişkisini yönlendiren kişisel motivasyona vurgu yapan bir kavram olup literatüre Allport ve Ross (1967) tarafından kazandırılmıştır. Allport ve Ross (1967) içedönük (intrinsic) ve dışadönük (extrinsic) olmak üzere iki dinsel yönelim tanımlamışlardır. Onlara göre içedönük dindarlar, dini inançlarını içselleştirilip amaç edinen, dini inançlarını her şeyin önünde tutan ve yaşamlarını dini inançlarına göre düzenleyen bireylerdir. Öte taraftan, dışadönük dindarlar, ikincil kazançlar için dini inançlarını araçsallaştıran kişilerdir (Allport ve Ross, 1967). Dini Yönelim Ölçeği'nde ölçüldüğü haliyle Allport'un içedönük dindarlık boyutuna bazı eleştiriler getirilmiştir. Örneğin Batson (1976), içedönük dindarların kuramsal tanımı ile ölçekte gözlenen işlevsel tanımının uyuşmadığına dikkat çekmektedir. Ona göre, teorik olarak Allport'un içedönük dindarları, eleştirel, inançlarının iyi ve kötü yönlerini görebilen ve inançlarını eyleme döken olgun dindarlardır. Ancak, Allport ve Ross'un (1967), dini yönelimi ölçmek için geliştirdikleri ölçme aracında içedönük dindarlar uymacı, sorgulamayan gerçek inançlılara işaret etmektedir. Bu nedenle Batson (1976), Allport'un içedönük dindarlığına karşı "arayış (quest)" yönelimini önermiştir. Arayış yönelimli dindarlar, dini, sonu gelmez sorgulamalar olarak görmektedir. Bu kişiler, sürekli bir şekilde, "niçin" sorusunu sormaktadırlar (Batson, 1976). Arayış olarak dindarlık yönelimine sahip bireyler, varoluşsal sorularla yüzleşebilen ve net yanıtlara direnebilen dindarlardır. Arayış yönelimli dindarlar, varoluşsal sorulara dair nihai gerçekliği bilmediklerini fark etmektedirler. Ancak yine de bu sorulara geçici, değişime açık yanıtlar aramaktadırlar. (Batson ve Raynor-Prince, 1983; Batson ve Schoenrade, 1991). Genia (1996) ise dindarlık yönelimine fundamentalist yönelimin eklenmesini önermiştir. Fundamentalist dinî yönelim, dini inançla ilgili dar görüşlü bir anlayışı ifade etmektedir. Fundamentalist yönelimli bireylere göre, dine dair literal gerçeklik vardır ve bu inançlar sorgulanamaz (Altemeyer ve Hunsberger, 1992).

Erken dönem ebeveyn-çocuk ilişkisi ile dindarlık yönelimi arasındaki bağlantıyı ele alan az sayıda araştırma vardır. Bağlanma kuramı çerçevesinde yapılan bir araştırma güvenli bağlanma ile içedönük dindarlık arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir (Kirkpatrick ve Shaver, 1990). Ailesel Bağlanma Ölçeği (Parental Bonding Instrument) ile ölçülen ebeveynlik stilleri ile dindarlık yönelimi arasında ilişkiyi ele alan bir diğer araştırma, kontrolcü-aşırı korumacı babalık ile dışadönük dindarlık arasında pozitif yönlü, bakım veren-duyarlı annelik ile dışadönük-sosyal dindarlık yönelimi arasında ise negatif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Moyer, 2018). Bu araştırmaların dindarlık yöneliminin arayışta dindarlık ve fundamentalist dindarlık yönelimlerini araştırmaya dahil etmedikleri görülmüştür. Kıraç (2023a) ise erken dönem ihmal ve istismar yaşantılarının içedönük dindarlığı negatif, arayışta dindarlık

yönelimini ise pozitif yönde yordadığını, dışadönük ve fundamentalist dini yönelim ile çocukluk çağı travmaları arasında bir ilişki olmadığını rapor etmiştir.

Young Şema Kuramı çerçevesinde dindarlığın farklı boyutlarını (Tanrı imajı, maneviyat, dini bağlılık, dindarlık yönelimi vb.) inceleyen araştırmların, dindarlık değişkenlerini erken dönem uyum bozucu şemalar bağlamında ele aldıkları görülmektedir (Ahmadi, 2019; Erdem, 2024; Ferenczi, Mirnics ve Kövi, 2021; Heydarianfar, Mahmudi, Molaei Zadeh, Bashiri ve Molaei Zadeh, 2018; Koç, 2024; Khoravandi, Mardani Rad, Mashayekh ve Salmani Pour, 2021; Kıraç, 2023b). Bu araştırmalardan, erken dönem uyum bozucu şemalar ile Tanrı imajı ilişkisini Hristiyan bir örneklemde inceleyen Ferenczi vd. (2021), tüm uyum bozucu şema alanları ile içedönük dindarlık/seven Tanrı imajı arasında negatif yönlü anlamlı; dışadönük dindarlık/kontrol eden Tanrı imajı arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğunu göstermişlerdir. Öte taraftan Müslüman örneklemle yaptığı çalışmasında Koç (2024), beklentilerin aksine, zedelenmiş otonomi, kopukluk/reddedilme, zedelenmiş sınırlar şema alanlarıyla hem olumlu hem de olumsuz Tanrı algısının pozitif yönlü bir ilişki gösterdiğini rapor etmiştir. Uyum bozucu şemalar, maneviyat ve intihar ilişkisini ele alan Erdem (2024) ise sosyal izolasyon ve kusurluluk şema alanları ile manevi yönelim (spiritual orientation) arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Benzer bir şekilde, İranlı katılımcılarla yaptığı çalışmalarında Heydarianfar vd. (2018), erken dönem uyum bozucu şemaların tüm alt boyutları ile hem bireysel hem de kişiselarası dini bağlılık (religious commtment) arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Erken dönem uyum bozucu şemalar ile bu araştırmanın konusu olan dindarlık yönelimi ilişkisini ele alan bir araştırmada ise Kıraç (2023b), içedönük dindarlık yönelimini zedelenmiş otonomi şema alanının negatif, diğer yönelimlilik şema alanın pozitif yönde; dışadönük dindarlık yönelimini yüksek standartlar şema alanının pozitif, zedelenmiş sınırlar şema alanın negatif yönde; fundamentalist dindarlık yönelimini yüksek standartlar ve diğer yönelimlilik şema alanlarının pozitif yönde, zedelenmiş sınırlar şema alanın negatif yönde ve son olarak arayışta dindarlık yönelimini kopukluk ve zedelenmiş sınırlar şema alanlarının pozitif yönde yordadığını ortaya koymuştur. Örneklem sayısı çok düşük olan (n=110) ve dindarlık yönelimlerinden içedönük ve dışadönük boyutlarını araştırmaya dahil eden bir çalışmada ise, erken dönem uyum bozucu şemalar ile dindarlık yönelimi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı rapor edilmiştir. (Khoravandi vd., 2021).

Alanyazında, Young Şema Kuramı bağlamında ele alınmasa da ebeveynlik biçimleri ve dindarlık yönelimi ilişkisini inceleyen bazı araştırmalar olduğu görülmektedir. Örneğin, Ortodoks Yahudi katılımcılarla yürüttüğü araştırmasında Brownstein (2012), hem anne hem de baba için demokratik (authoritative) ebeveynliğin, ergenlerde içedönük dindarlık yönelimini yordadığını ancak dışadönük ve arayışta dindarlık yönelimi ile ilişkili olmadığını göstermiştir. Yine baba için izin verici (permisive) ebeveynliğin içedönük dindarlık yönelimini pozitif, arayışta dindarlık yönelimini ise negatif yönde yordadığını rapor etmiştir. Araştırmada, anne için izin verici ebeveynliğin dindarlık yöneliminin hiçbir boyutu ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Bir başka araştırmasında Brownstein (2008) ebeveynlerini demokratik (authoritative) olarak algılayan ergenlerin içedönük dindarlık yönelimlerinin daha yüksek, ailesini reddedici, ihmalkar olarak algılayan ergenlerin ise içedönük dindarlık yönelimlerinin daha düşük olduğunu göstermiştir. Hunsberger ve Brown (1984), ise dini inancını terk eden bireylerin, etmeyenlere göre, ebeveynlerini daha az destekleyici olarak tanımladıklarını rapor etmişlerdir.

Alanyazında, bağlanma, ihmal-istismar yaşantıları ve diğer erken dönem yaşantılarını dikkate alarak daha kapsamlı bir çerçeve sunan Young Şema Kuramı bağlamında tanımlanan ve bireyin şemalarının temelini oluşturan ebeveynlik biçimleri ile dindarlık yönelimlerini doğrudan ele alan araştırmalara rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırmada, dindarlık yönelimlerinin tüm boyutları (içedönük, dışadönük, arayışta, fundamentalist) dikkate alınarak, Young Şema Kuramı çerçevesinde, ebeveynlik biçimleri ile dindarlık yönelimleri ilişkisi incelenecektir.

1. Yöntem

Bu araştırmada, var olan durumun betimlenmesine ve değişkenler arası ilişkilerin belirlenmesine olanak veren nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırma için Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Etik Kurulundan etik izin alınmıştır (07.05.2024 tarihli ve 10 sayılı toplantının 2024/10-53 sayılı kararı)

1.1. Katılımcılar

Araştırmaya Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nde eğitim gören 560 öğrenci katılmıştır. Katılımcılardan 25'i İslam dinine inanmadığını bildirmiştir. Araştırma dini inancı olan katılımcılarla yapıldığı için 25 kişiye ait veriler analize dahil edilmemiştir. Nihai olarak araştırmada, 535 katılımcıya ait veriler incelenmiştir. Yaşları 17 ile 25 arasında değişen ($Ort_{yaş}$ = 20,484, SS = 1,616) katılımcıların 351'i kadın (%65,6) ve 184'ü erkektir (%34,4). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'ne bağlı 18 farklı fakülteden araştırmaya katılan ve tamamı İslam dinine inandığını bildiren katılımcılara ait sosyo-demografik veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik nitelikleri

Değişkenler		*Frekans*	*Yüzde*
Cinsiyet	Kadın	351	65,6
	Erkek	184	34,4
Fakülte	İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi	69	12,9
	Fen Fakültesi	39	7,3
	İslami İlimler Fakültesi	50	9,3
	Eğitim Fakültesi	92	17,2
	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	138	25,8
	Mimarlık Fakültesi	20	3,7
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	48	9,0
	Tıp Fakültesi	28	5,2
	Mühendislik Fakültesi	22	4,1
	Diş Hekimliği Fakültesi	10	1,9
	Güzel Sanatlar Fakültesi	3	,6
	Spor Bilimleri Fakültesi	11	2,1
	Tarım Bilimleri Fakültesi	5	,9
Sınıf	Birinci Sınıf	160	29,9
	İkinci Sınıf	160	29,9
	Üçüncü Sınıf	168	31,4
	Dördüncü Sınıf	47	8,8
Aylık Aile Geliri	15000 TL ve altı	48	9,0
	15000-30000 TL	248	46,4
	30000-450000 TL	98	18,3

	45000-60000 TL	83	15,5
	60000 TL ve üstü	58	10,8
Coğrafi Bölge	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	50	9,3
	Doğu Anadolu Bölgesi	35	6,5
	İç Anadolu Bölgesi	236	44,1
	Karadeniz Bölgesi	29	5,4
	Akdeniz Bölgesi	152	28,4
	Marmara Bölgesi	18	3,4
	Ege Bölgesi	15	2,8
Yerleşim Birimi	Köy	63	11,8
	Kasaba	31	5,8
	İlçe	188	35,1
	İl	141	26,4
	Büyük Şehir	112	20,9
Anne eğitim düzeyi	Okur yazar değil	46	8,6
	İlkokul	198	37,0
	Ortaokul	149	27,9
	Lise	107	20,0
	Üniversite	32	6,0
	Lisansüstü	3	,6
Baba eğitim düzeyi	Okur yazar değil	21	3,9
	İlkokul	114	21,3
	Ortaokul	132	24,7
	Lise	171	32,0
	Üniversite	87	16,3
	Lisansüstü	10	1,9

1.2. Veri Toplama Araçları

1.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, aylık aile geliri, yaşadığı bölge ve yerleşim birimi, eğitim gördüğü fakülte, sınıf ve dini inancı gibi değişkenlere dair bilgi edinmek için araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

1.2.2. Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ)

Young (1994) tarafından geliştirilen YEBÖ, erken dönem uyum bozucu şemaların oluşumunda rol oynayan ebeveynlik biçimlerini ölçen ve 72 maddeden oluşan 6'lı Likert tipi bir ölçektir. Her bir madde, hem anne hem baba için 1 (tamamen yanlış) ile 6 (tamamen uygun) arasında derecelendirilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, ebeveynlik biçimlerinin negatif olduğunu göstermektedir. Sheffield, Waller, Emmanuelli, Murray ve Meyer (2005) tarafından gerçekleştirilen geçerlik ve güvenilirlik çalışması, ölçeğin kabul edilebilir düzeyde güvenilir ve geçerli olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışma ölçeğin, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı (emotinally depriving), aşırı koruyucu (overprotective), küçümseyici (belittling), kötümser-endişeli (perssimistic/fearful), kontrol edici (controling), duygularını bastıran (emotionally inhibited), cezalandırıcı (punitive), koşullu/narsistik (conditional/narcissitic), mükemmeliyetçi

(perfectionist) ebeveynlik olmak üzere 9 alt boyuttan oluştuğunu göstermiştir. Ölçeğin Türk kültürüne uyarlama çalışması Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır (2008) tarafından yapılmıştır. Bu çalışma ölçeğin hem anne hem de baba için 64 maddeden oluşan ve 10 faktörlü bir ölçek olduğunu göstermiştir. Faktör yapısı daha önce yapılan çalışmalara büyük ölçüde benzeyen Türkçe ölçekten, mükemmelliyetçi ebeveynlik alt boyutu çıkarılmış ve ölçeğe aşırı izin verici/sınırsız ebeveynlik (overly permissive/unlimited) ve sömürücü/istismar edici ebeveynlik (exploitative/abusive) boyutları eklenmiştir. Ölçekte, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ebeveynlik alt boyutunu oluşturan 1. 2. 3. 4. 5. 36. 45. ve 52. maddeler ve cezalandırıcı ebeveynlik alt boyutuna ait 63. madde ters puanlanmaktadır. Soygut vd. (2008), ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlık katsayılarının anne formu için (YEBÖ-A) .50 ile .86, baba formu için (YEBÖ-B) .61 ile .88 arasında değiştiğini rapor etmişlerdir. Bu araştırmada anne formunun alt boyutlarında iç tutarlık katsayısı Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı için .80, Kuralcı/Kalıplayıcı için .82, Küçümseyici/Kusur Bulucu için .86, Sömürücü/İstismar Edici için .82, Aşırı Koruyucu/Evhamlı için .47, Koşullu/Başarı Odaklı için .60, Aşırı İzin Verici/Sınırsız için .57, Kötümser/Endişeli için .57, Cezalandırıcı için .56 ve Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran için .54 olarak hesaplanmıştır. Baba formunun alt boyutlarında iç tutarlık katsayısı Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı için .81, Kuralcı/Kalıplayıcı için .86, Küçümseyici/Kusur Bulucu için .91, Sömürücü/İstismar Edici için .84, Aşırı Koruyucu/Evhamlı için .54, Koşullu/Başarı Odaklı için .67, Aşırı İzin Verici/Sınırsız için .64, Kötümser/Endişeli için .58, Cezalandırıcı için .62 ve Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran için .59 olarak hesaplanmıştır.

1.2.3. Müslüman Dini Yönelim Ölçeği-Gözden Geçirilmiş (MDYÖ-G).

Dindarlık yönelimini ölçmek amacıyla kullanılan MDYÖ-G, Ercan (2009) tarafından geliştirilmiştir. MDYÖ-G toplam 21 maddeden oluşmaktadır. 5'li Likert tipi bir ölçek olan MDYÖ-G, 1 (Beni hiç yansıtmıyor) ile 5 (Beni tamamen yansıtıyor) arasında derecelendirmektedir. Ölçek, içedönük (intrinsic), dışadönük (extrinsic), arayış (quest) ve fundamentalist dinî yönelim olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Bu araştırmada fundamentalist dini yönelim boyutu kullanılmamış, yerine dinsel fundamentalizm ayrı bir ölçek ile ölçülmüştür. Ercan (2009), içedönük dindarlık yönelimi için .93, dışadönük dindarlık yönelimi için .83, arayış yönelimi için .73 iç tutarlık katsayısı rapor etmiştir. Bu araştırmada ise içedönük dindarlık yönelimi için .80, dışadönük dindarlık yönelimi için .68 arayışta dindarlık yönelimi için .68 iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır.

1.2.4. Dinsel Fundamentalizm Ölçeği (DFÖ).

Fundamentalist dini yönelimi ölçmek için Altemeyer ve Hunsberger (1992) tarafından geliştirilen DFÖ kullanılmıştır. Orijinal formu 20 maddeden oluşan DFÖ, Altemeyer ve Hunsberger (2004) tarafından revize edilmiş ve madde sayısı 12'ye indirilmiştir. Altemeyer ve Hunsberger'e (1992) göre, Fundamentalist dini yönelim, tek, yanılmaz ve değişmez bir dinsel öğretiye inancı ifade etmektedir. Bu öğretiye şeytan karşı çıkmaktadır ve bugün, geçmişin temel, değişmez dinsel öğretisine göre hareket edilmelidir (Altemeyer ve Hunsberger, 1992). 12 maddeden oluşan kısa formun Türk kültürüne uyarlama çalışması Sezen (2008) tarafından yapılmıştır. 5'li Likert tipi bir ölçek olan DFÖ, 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (kesinlikle katlıyorum) arasında derecelendirilmektedir. Sezen (2008), ölçeğin iç tutarlık katsayısını .84 olarak rapor etmiştir. Bu araştırmada ise iç tutarlık katsayısı .71 olarak hesaplanmıştır.

1.3. İşlem

TUBİTAK 2209-A 2023 yılı 2. dönem başvurularının açıklanmasını takiben, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Etik Kurulundan etik izin alınmıştır (07.05.2024 tarihli ve 10 sayılı toplantının 2024/10-53 sayılı kararı). Aydınlatılmış onam formu içeren anket formları basılmış

ve Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'ne bağlı fakültelerden izin alınarak, sınıf ortamında öğrencilere uygulanmıştır. Anket formlarının çok fazla soru içermesinden kaynaklanabilecek, rastgele işaretleme problemini tespit etmek için ölçeklere kontrol maddeleri yerleştirilmiş (örn. Lütfen bu soruda 4 = oldukça çok seçeneğini işaretleyiniz) ve istenilen seçeneği işaretlemeyen katılımcıların verileri analize dahil edilmemiştir. Ayrıca araştırmanın İslam dinine inanan katılımcılarla yapılması planlandığından, Kişisel Bilgi Formunda İslam Dinine inanıyorum maddesine Hayır yanıtı veren 25 katılımcıya ait veriler analize dahil edilmemiştir. Nihai olarak 535 katılımcıya ait veriler, IBM SPSS 22 istatistik programı kullanılarak analize tabi tutulmuştur.

2. Bulgular

2.1. Demografik veriler ile dindarlık yönelimleri arasındaki ilişkilere dair bulgular

Cinsiyet değişkenine göre dindarlık yönelimi puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için Bağımsız Örneklem *t* Testi yapılmıştır. Analiz sonuçları kadın ve erkek katılımcılar arasında içedönük dindarlık düzeyi (t(533) = 1,327, p = 185), dışadönük dindarlık düzeyi (t(533) = -,489, p = 625), arayışta dindarlık düzeyi (t(533) = -, 806, p = 421), ve fundamentalist dindarlık düzeyi (t(533) = -,753, p = 452) açısından anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir.

Sınıf değişkenine göre dindarlık yönelimi puanlarında bir farklılaşma olup olmadığını test etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (One-way ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfların içedönük, dışadönük, arayışta ve fundamentalist dindarlık yönelimi puanları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir. Sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Sınıf değişkenine göre ANOVA sonuçları

	Birinci Sınıf		İkinci Sınıf		Üçüncü Sınıf		Dördüncü Sınıf		*F* (3,351)	*p*
	M	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*		
İçedönük	25,643	4,980	25,668	4,292	26,244	3,548	26,340	3,395	,862	,460
Dışadönük	16,975	5,156	16,631	4,054	17,440	4,140	17,022	4,441	,916	,433
Arayışta	13,293	4,844	13,887	4,734	13,672	4,650	13,558	4,760	,719	,541
Fundamentalist	42,656	8,263	43,618	7,763	44,404	7,763	45,851	7,787	2,534	.056

Katılımcıların yaşadığı yerleşim yerine göre dindarlık yöneliminde farklılaşma olup olmadığını test etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları yerleşim yerine göre içedönük, dışadönük, arayışta ve fundamentalist dindarlık yönelimi puanları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir. Sonuçlar Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Yerleşim yerine göre ANOVA sonuçları

	Köy		Kasaba		İlçe		İl		Büyük Şehir		*F* (3,351)	*p*
	M	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*		
İçedönük	26,222	4,175	25,064	4,545	26,042	4,154	26,113	4,193	25,446	4,709	,827	,509
Dışadönük	15,936	4,792	16,419	4,145	17,303	4,389	17,120	4,353	17,205	4,484	1,340	,254
Arayışta	14,761	4,661	13,548	4,992	13,159	4,653	13,687	4,931	13,392	4,673	1,401	,232
Fundamentalist	42,968	8,133	42,451	7,419	44,329	7,734	44,205	8,143	43,116	7,989	,907	,460

Yaş, aylık aile geliri, anne ve babanın eğitim düzeyi, algılanan dindarlık düzeyi ile dini yönelim arasındaki ilişkileri tespit etmek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayıları

hesaplanmıştır. Buna göre, yaş değişkeni ile içedönük dindarlık yönelimi (r= .038, p= .376), dışadönük dindarlık yönelimi (r= -.009, p= .834), arayışta dindarlık yönelimi (r= -.033, p=.449) ve fundamentalist dini yönelim (r= .025, p= .572) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir. Benzer şekilde, aylık aile geliri ile içedönük dini yönelim (r= -.048, p=.270), dışadönük dini yönelim (r= .006, p= .886), arayışta dini yönelim (r=-.006, p= .894) ve fundamentalist dini yönelim (r=.001, p= .973) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Babanın eğitim düzeyi ile dini yönelimler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur. Ancak annenin eğitim düzeyi ile fundamentalist dini yönelim arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki olduğu (r= -.118, p=.006) fakat annenin eğitim düzeyi ile diğer dini yönelimler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir. Son olarak, algılanan dindarlık düzeyi ile (*İslam dinine inanıyorsanız, inancınızın gerekliliklerinin gündelik yaşamınızda (insan ilişkilerinde, dünyaya bakışınızda, hayatı yorumlamanızda, ibadetlerinizde, davranışlarınıza vs.) ne kadar yansıdığını derecelendiriniz*) içedönük, dışadönük ve fundamentalist dindarlık yönelimi arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler olduğu ortaya çıkmıştır (sırası ile r= .208, p=001; r= .132, p=002; r=.281, p=.001). Öte taraftan algılanan dindarlık ile arayışta dindarlık düzeyi arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (r= -.101, p=.020).

2.2. Dindarlık yönelimlerinin birbiri ile olan ilişkilerine dair bulgular

Araştırma, içedönük dindarlık yönelimi ile dışadönük dindarlık yönelimi ve fundamentalist dini yönelim arasında pozitif yönlü anlamlı (sırası ile r= .420, p= .001; r=.418, p=.001), içedönük dindarlık yönelimi ile arayışta dindarlık yönelimi arasında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir (r= -.101, p=.020). Dışadönük dindarlık yönelimi ile arayışta dindarlık yönelimi ve fundamentalist dindarlık yönelimi arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir (sırası ile r= .173, p= .001; r=.242, p=.001). Arayışta dindarlık yönelimi ile fundamentalist dini yönelim arasında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (r= -.402, p= .001).

2.3. Ebeveynlik biçimleri ile dindarlık yönelimi arasındaki ilişkilere dair bulgular

Ebeveynlik biçimleri ile dindarlık yönelimleri arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniği ile anne ve baba ebeveynlik biçimleri için ayrı ayrı hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Ebeveynlik biçimleri ile dindarlık yönelimi arasındaki ilişkiler

		İçedönük	Dışadönük	Arayışta	Fundamentalist
ANNE	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	-.126**	-.088*	-.005	-.079
	Küçümseyici/Kusur Bulucu	-.080	-.022	.065	-.134**
	Sömürücü/İstismar Edici	-.117**	.001	.147**	-.130**
	Kuralcı/Kalıplayıcı	-.002	.034	.117**	-.098*
	Aşırı Koruyucu/Evhamlı	.008	.039	.109*	-.070
	Koşullu/Başarı Odaklı	.045	.118**	.059	-.040
	Aşırı İzim Verici/Sınırsız	-.003	.043	.098*	-.037
	Kötümser/Endişeli	.048	.033	.094*	-.112**
	Cezalandırıcı	-.038	-.012	.153**	-.104*
	Değişime Kaplı/Duygularını Bastıran	-.031	.074	.067	-.016

BABA	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	-.081	-.123**	-.012	-.071
	Küçümseyici/Kusur Bulucu	-.075	-.015	.112**	-.128**
	Sömürücü/İstismar Edici	-.127**	-.052	.178**	-.208**
	Kuralcı/Kalıplayıcı	.011	.064	.077	-.068
	Aşırı Koruyucu/Evhamlı	.060	.101*	.077	-.040
	Koşullu/Başarı Odaklı	.018	.075	-.003	-.050
	Aşırı İzim Verici/Sınırsız	.042	.128**	.189**	-.045
	Kötümser/Endişeli	.014	-.052	.065	-.060
	Cezalandırıcı	.019	-.011	.143**	-.068
	Değişime Kaplı/Duygularını Bastıran	.027	.107*	.071	-.029

Not. **p*<.05, ***p*<.01

2.4. Dindarlık yönelimlerini yordayan ebeveynlik biçimleri ile ilişkili bulgular

Dindarlık yönelimlerini yordayan anne ve baba için algılanan ebeveynlik biçimlerini tespit etmek için, her bir dindarlık yönelimi için ayrı ayrı olmak üzere dört farklı Çoklu Lineer Regresyon Analizi yapılmıştır.

İçedönük dindarlık yönelimini yordayan algılanan ebeveynlik biçimlerini tespit etmek için yapılan regresyon analizi sonucunda, ebeveynlik biçimlerinin, içedönük dindarlık yönelimindeki varyansın % 6'sını açıkladığı görülmüştür (R^2 =.064, F(20,511)=1,759, p=.022). Ebeveynlik biçimleri içerisinde sadece Sömürücü/İstismar Edici babalığın içedönük dindarlık yönelimini negatif yönde ve anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir (β = .136, p=.027). Ayrıca Aşırı İzin Verici/Sınırsız babalığın içedönük dindarlık yönelimini positif yönde ve anlamlı olarak yordadığı görülmüştür (β = .137, p=.032). Regresyon analizi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. İçedönük dindarlık yönelimini yordayan ebeveynlik biçimleri

	Ebeveynlik Biçimleri			*%95 GA*				
		B	*SH*	*DL*	*YL*	*β*	*t*	*p*
ANNE	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	-,058	,036	-,129	,013	-,098	-1,611	,108
	Küçümseyici/Kusur Bulucu	,005	,040	-,073	,082	,008	,115	,908
	Sömürücü/İstismar Edici	-,054	,077	-,205	,097	-,040	-,703	,482
	Kuralcı/Kalıplayıcı	,006	,026	-,045	,058	,017	,238	,812
	Aşırı Koruyucu/Evhamlı	-,052	,048	-,147	,043	-,066	-1,074	,283
	Koşullu/Başarı Odaklı	,045	,067	-,086	,176	,051	,677	,499
	Aşırı İzim Verici/Sınırsız	-,020	,053	-,125	,084	-,022	-,377	,706
	Kötümser/Endişeli	,115	,073	-,028	,259	,094	1,583	,114
	Cezalandırıcı	-,065	,059	-,180	,051	-,060	-1,105	,270
	Değişime Kaplı/Duygularını Bastıran	-,078	,065	-,205	,048	-,067	-1,214	,225
BABA	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	-,008	,029	-,065	,049	-,017	-,273	,785
	Küçümseyici/Kusur Bulucu	-,046	,039	-,123	,030	-,096	-1,185	,237
	Sömürücü/İstismar Edici	-,129	,058	-,242	-,015	-,136	-2,222	**,027**
	Kuralcı/Kalıplayıcı	,018	,028	-,037	,072	,054	,637	,524
	Aşırı Koruyucu/Evhamlı	,055	,047	-,037	,147	,076	1,179	,239

	Koşullu/Başarı Odaklı	-,079	,066	-,209	,050	-,098	-1,208	,228
	Aşırı İzim Verici/Sınırsız	,113	,053	,010	,217	,137	2,149	**,032**
	Kötümser/Endişeli	-,045	,075	-,192	,103	-,037	-,597	,551
	Cezalandırıcı	,092	,058	-,021	,206	,094	1,593	,112
	Değişime Kaplı/Duygularını Bastıran	,048	,058	-,066	,163	,047	,832	,406

Dışadönük dindarlık yönelimini yordayan algılanan ebeveynlik biçimlerini tespit etmek için yapılan regresyon analizin sonucunda, ebeveynlik biçimlerinin, dışadönük dindarlık yönelimindeki varyansın % 10'unu açıkladığı görülmüştür (R^2 =.101, F(20,511)=2,882, p=.001). Ebeveynlik biçimleri içerisinde Koşullu/Başarı Odaklı annelik ile Aşırı İzin Verici/Sınırsız babalığın dışadönük dindarlık yönelimini pozitif yönde ve anlamlı olarak yordadığı görülmüştür (sırası ile β = .161, p=.030; β = .240, p=.001). Diğer taraftan Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Sömürücü/İstismar Edici ve Kötümser/Endişeli babalığın dışadönük dindarlık yönelimini negatif yönde ve anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir (Sırası ile β = -.124, p=.045; β = -.137, p=.023; β = -.202, p=.001). Regresyon analizi sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Dışadönük dindarlık yönelimini yordayan ebeveynlik biçimleri

	Ebeveynlik Biçimleri			*%95 GA*				
		B	*SH*	*DL*	*YL*	*β*	*t*	*p*
ANNE	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	-,018	,036	-,089	,053	-,030	-,505	,614
	Küçümseyici/Kusur Bulucu	-,032	,040	-,111	,046	-,057	-,814	,416
	Sömürücü/İstismar Edici	,107	,077	-,045	,258	,078	1,386	,166
	Kuralcı/Kalıplayıcı	-,026	,026	-,078	,026	-,070	-,995	,320
	Aşırı Koruyucu/Evhamlı	-,011	,049	-,107	,084	-,014	-,235	,814
	Koşullu/Başarı Odaklı	,146	,067	,014	,277	,161	2,173	**,030**
	Aşırı İzim Verici/Sınırsız	-,050	,053	-,155	,055	-,054	-,938	,349
	Kötümser/Endişeli	,084	,073	-,060	,228	,067	1,146	,252
	Cezalandırıcı	-,040	,059	-,156	,077	-,036	-,669	,504
	Değişime Kaplı/Duygularını Bastıran	,015	,065	-,113	,142	,012	,228	,820
BABA	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	-,059	,029	-,117	-,001	-,124	-2,009	**,045**
	Küçümseyici/Kusur Bulucu	,011	,039	-,066	,088	,023	,286	,775
	Sömürücü/İstismar Edici	-,133	,058	-,247	-,019	-,137	-2,283	**,023**
	Kuralcı/Kalıplayıcı	,048	,028	-,006	,103	,143	1,736	,083
	Aşırı Koruyucu/Evhamlı	,035	,047	-,057	,128	,048	,755	,450
	Koşullu/Başarı Odaklı	-,111	,066	-,241	,019	-,133	-1,677	,094
	Aşırı İzim Verici/Sınırsız	,203	,053	,099	,307	,240	3,845	**,001**
	Kötümser/Endişeli	-,254	,075	-,403	-,106	-,202	-3,369	**,001**
	Cezalandırıcı	-,001	,058	-,116	,113	-,001	-,024	,981
	Değişime Kaplı/Duygularını Bastıran	,110	,058	-,005	,225	,103	1,880	,061

Arayışta dindarlık yönelimini yordayan algılanan ebeveynlik biçimlerini tespit etmek için yapılan regresyon analizin sonucunda, ebeveynlik biçimlerinin, arayışta dindarlık yönelimindeki varyansın % 9'unu açıkladığı görülmüştür (R^2 =.092, F(20,511)=2,592, p=.001). Ebeveynlik biçimleri içerisinde sadece Aşırı İzin Verici/Sınırsız babalığın arayışta dindarlık yönelimini pozitif yönde ve anlamlı olarak yordadığı görülmüştür (β = .133, p=.034). Regresyon analizi

sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Arayışta dindarlık yönelimini yordayan ebeveynlik biçimleri

	Ebeveynlik Biçimleri	*B*	*SH*	*%95 GA*		*β*	*t*	*p*
				DL	*YL*			
ANNE	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	-,005	,039	-,082	,072	-,008	-,133	,894
	Küçümseyici/Kusur Bulucu	-,061	,043	-,145	,024	-,099	-1,405	,161
	Sömürücü/İstismar Edici	,136	,083	-,028	,300	,092	1,633	,103
	Kuralcı/Kalıplayıcı	,009	,029	-,047	,065	,022	,312	,755
	Aşırı Koruyucu/Evhamlı	,067	,053	-,036	,170	,078	1,280	,201
	Koşullu/Başarı Odaklı	,091	,073	-,051	,234	,093	1,256	,210
	Aşırı İzim Verici/Sınırsız	-,029	,058	-,143	,085	-,029	-,502	,616
	Kötümser/Endişeli	-,002	,079	-,157	,154	-,001	-,021	,983
	Cezalandırıcı	,111	,064	-,015	,236	,093	1,733	,084
	Değişime Kaplı/Duygularını Bastıran	,000	,070	-,138	,138	,000	-,006	,995
BABA	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	-,059	,032	-,121	,004	-,115	-1,849	,065
	Küçümseyici/Kusur Bulucu	,013	,043	-,071	,097	,024	,306	,760
	Sömürücü/İstismar Edici	,103	,063	-,021	,226	,098	1,628	,104
	Kuralcı/Kalıplayıcı	-,018	,030	-,077	,041	-,051	-,612	,541
	Aşırı Koruyucu/Evhamlı	,012	,051	-,087	,112	,016	,246	,805
	Koşullu/Başarı Odaklı	-,110	,072	-,251	,030	-,123	-1,544	,123
	Aşırı İzim Verici/Sınırsız	,122	,057	,009	,234	,133	2,123	**,034**
	Kötümser/Endişeli	-,039	,082	-,200	,121	-,029	-,483	,629
	Cezalandırıcı	,115	,063	-,009	,239	,107	1,829	,068
	Değişime Kaplı/Duygularını Bastıran	,045	,063	-,080	,169	,039	,706	,481

Fundamentalist dindarlık yönelimini yordayan algılanan ebeveynlik biçimlerini tespit etmek için yapılan regresyon analizin sonucunda, ebeveynlik biçimlerinin, fundamentalist dindarlık yönelimindeki varyansın % 7'sini açıkladığı görülmüştür (R^2 =.069, F(20,511) = 1,886, p=.012). Ebeveynlik biçimleri içerisinde sadece Sömürü/İstismar Edici babalığın fundamentalist dindarlık yönelimini negatif yönde ve anlamlı olarak yordadığı görülmüştür (β = -.215, p=.001). Regresyon analizi sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Fundamentalist dindarlık yönelimini yordayan ebeveynlik biçimleri

	Ebeveynlik Biçimleri	*B*	*SH*	*%95 GA*		*β*	*t*	*p*
				DL	*YL*			
ANNE	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	-,033	,066	-,162	,097	-,030	-,497	,619
	Küçümseyici/Kusur Bulucu	-,039	,073	-,182	,104	-,038	-,537	,592
	Sömürücü/İstismar Edici	-,025	,141	-,302	,251	-,010	-,181	,856
	Kuralcı/Kalıplayıcı	-,013	,048	-,108	,081	-,020	-,276	,783
	Aşırı Koruyucu/Evhamlı	-,087	,089	-,261	,087	-,061	-,983	,326
	Koşullu/Başarı Odaklı	,071	,122	-,169	,312	,044	,584	,560
	Aşırı İzim Verici/Sınırsız	,011	,098	-,180	,203	,007	,114	,909
	Kötümser/Endişeli	-,173	,134	-,435	,090	-,077	-1,294	,196

	Cezalandırıcı	-,084	,108	-,296	,128	-,042	-,780	,435
	Değişime Kaplı/Duygularını Bastıran	,124	,118	-,109	,356	,057	1,046	,296
BABA	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	-,003	,053	-,108	,102	-,004	-,057	,955
	Küçümseyici/Kusur Bulucu	-,027	,072	-,168	,113	-,031	-,381	,704
	Sömürücü/İstismar Edici	-,374	,106	-,583	-,166	**-,215**	-3,526	**,001**
	Kuralcı/Kalıplayıcı	,041	,051	-,059	,140	,067	,801	,424
	Aşırı Koruyucu/Evhamlı	,004	,085	-,164	,172	,003	,042	,967
	Koşullu/Başarı Odaklı	-,155	,121	-,392	,082	-,104	-1,286	,199
	Aşırı İzim Verici/Sınırsız	,145	,096	-,045	,334	,095	1,499	,135
	Kötümser/Endişeli	,071	,138	-,200	,341	,032	,515	,607
	Cezalandırıcı	,001	,106	-,207	,209	,001	,009	,993
	Değişime Kaplı/Duygularını Bastıran	-,029	,107	-,238	,180	-,015	-,273	,785

Tartışma

Bu araştırmada Young'un Şema Kuramı çerçevesinde, algılanan ebeveynlik biçimleri ile dindarlık yönelimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulguları algılanan ebeveynlik biçimleri ile dindar bireyin dine yaklaşma biçimi arasında anlamlı örüntüler olduğunu ortaya koymuştur.

Bulgular, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici annelik ile sömürücü/istismar edici babalığın düşük içedönük dindarlık yönelimi ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Başka bir deyişle, annesini sevgisiz, soğuk, şefkatsiz, anlayışsız, ilgisiz olarak algılayan; anne ve babasının kendisini kullandığına, fiziksel ve duygusal olarak istismar ettiğine, acı verdiğine, terk edilmişlik ve yalnızlık hissi yarattığına inanan kişilerin içedönük dindarlık düzeyinin azaldığı görülmüştür. İçedönük dindarlık yönelimi, genel olarak din ile özelde ise Tanrı ile gönülden, çıkarsız, samimi bir ilişkiyi ifade etmektedir. İçedönük dindarlar, Tanrı'nın varlığını derinden hisseden, ibadetlerini onun varlığını hissetmek için yapan, Tanrı'ya gönülden bağlanmayı önceleyen kişilerdir. Bu bağlamda, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü ve istismar edici ebeveynlerin çocuklarının, ebeveynleri ile ilişkisine paralel olarak din ve Tanrı'ya gönülden bağlanma düzeyinin düştüğü görülmektedir. Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Sömürücü/İstismar Edici ebeveynlik biçimi, Young'un tanımladığı temel ihtiyaçlardan bağlanma ihtiyacı ile doğrudan ilişkili ebeveynlik biçimleridir (Young vd., 2003). Bu bağlamda, bu bulgu, Bağlanma Kuramı'nın uyuşma hipotezini (Kirkpatrik, 1992, 2005, s.102) destekler niteliktedir. Başka bir deyişle, bağlanma ihtiyacı karşılanmayan ve bunun sonucu olarak güvenli bağlanamayan bireyler dine ve Tanrı'ya güvenli bağlanmakta zorluk yaşamaktadırlar. Ayrıca bu bulgu, literatürde ihmal ve istismar yaşantılarının içedönük dindarlığı negatif yönde etkilediğini gösteren araştırma bulgularını da desteklemektedir (Kıraç, 2023a).

İçedönük dindarlık yönelimini yordayan ebeveynlik biçimlerini tespit etmek için yapılan regresyon analizi ise, içedönük dindarlık yönelimini, sömürücü/istismar edici babalığın negatif, aşırı izin verici/sınırsız babalığın ise pozitif yönde ve anlamlı olarak yordayan değişkenler olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, içedönük dindarlık yönelimi açısından, çocuğa karşı babanın tutumlarının daha önemli ve belirleyici olduğuna işaret etmektedir. Özellikle, çocuğunu çıkarları için kullanmayan, istismar etmeyen, çocuğa acı vermeyen, terk edilmişlik hissi yaratmayan (sömürücü/istismar edici olmayan) ve çocuğa kural ve sınır koymayan, aşırı hoşgörülü davranan, talepkar olmayan (aşırı izin verici/sınırsız) babalığın içedönük dindarlığı desteklediği görülmektedir. Aşırı izin verici/sınırsız babalığın içedönük dindarlığı yordamasına dair bu bulgu,

Brownstein (2012) tarafından Yahudi ergenlerle yapılan ve izin verici (permissive) anneliğin değil, izin verici babalığın içedönük dindarlığı yordadığını gösteren araştırma bulguları ile paraleldir. Kavramsal olarak içedönük dindarların, tanrıya gönülden bağlı, zorunluluk olduğu için değil, tanrıya bağlılığın sonucu olarak dinsel kurallara uyan dindarlar olduğu düşünüldüğünde, çocuğu istismar etmeyen, aşırı talepkar ve kuralcı olmayan bir baba-çocuk ilişkinin, bireyin tanrı ve din ile olan ilişkisine yansıdığı söylenebilir. Son olarak, içedönük dindarlıkta babalığın daha önemli olması, Hristiyan kültürde olduğu kadar belirgin olmasa da, Müslüman söylemde de Tanrı'nın daha eril sözcüklerle ifade ediliyor olması ile açıklanabilir. Ancak bu konu daha ileri araştırmaları hak etmektedir.

Araştırma bulguları, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı anne ve babalık ile dışadönük dindarlık arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ebeveynliğin, çocuğun güvenli bağlanma ihtiyacını engellediği (Young vd., 2003) düşünüldüğünde, dışadönük, çıkarcı bir tutum da olsa kişinin dindarlık düzeyini düşürdüğü söylenebilir. Araştırma bulguları ayrıca, koşullu/başarı odaklı annelik ile dışadönük dindarlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Koşullu/başarı odaklı ebevynliğin, çocuğun spontanlığını, neşe ve eğlence ihtiyacını engelleyip, yüksek standartlar ve onay arayıcılık şemalarını desteklediği bilinmektedir (Young vd., 2003, s.13). Kişinin, bu ebeveynlik biçiminin yarattığı beklentilerini dini yaşantısına yansıtarak, dini yaşantısında, ötekileri memnun etmek, onay almak, statü ve başarı kazanmak, mutluluğu garanti etmek gibi ikincil kazançlar sergileme eğiliminde olduğu söylenebilir. Araştırmanın bir diğer bulgusu, aşırı koruyucu/evhamlı babalık ile dışadönük dindarlık arasında pozitif yönlü anlmalı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynliğin, çocuğun otonomi ihtiyacını ketleyerek, çocuğun bağımsızlık, kimlik, kendine güven, yeterlilik duygularını engellediği bilinmektedir (Young vd., 2003, s. 18). Otonomi ihtiyacı zedelenmiş dindar bireylerin, kendine güven, yeterlilik, toplumda bir kimlik kazanma gibi ihtiyaçlarını gidermek için dini yaşantısını araçsallaştırmaya eğilimli olduğu söylenebilir. Bir diğer bulgu, aşırı izin verici/sınırsız babalık ile dışadönük dindarlık yönelimi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Aşırı izin verici/sınırsız ebeveynlik, çocuğun kendini kontrol ve arzularını sınırlama gereksinimleri engellemektedir (Young vd., 2003, s.18-19). Kültürel olarak baba kural, yasa ve makul bir disiplin ile çocuğa sınır koyan figürdür. Baba bu sınırları yerleştirmediğinde, kişi kural ve geleneklere koşulsuz uyma gereksinimi duymamakta, zevklerini feda etmekte zorlanmaktadır. Baba ile çocuk arasındaki bu ilişkinin, yetişkinlikte dışadönük dindarlık olarak isimlendirilen, kısmen faydacı, ikincil kazançların ön planda olduğu bir dini yaşantıya neden olduğu söylenebilir. Son olarak araştırma bulguları değişime kapalı/duygularını bastıran babalık ile dışadönük dindarlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Duygularını ifade etmeyen, ifade ettiğinde rahatsızlık duyan bir ebeveynin, duyguları rahatça ifade etme ve spontan davranmanın uygun olmadığı yönünde bir mesaj verdiği söylenebilir. Bu ebeveynliğin, dindar bireyin, Tanrı ve din ile spontan bir ilişki kurmasını engellediği, ikincil kazançlara odaklanmasına neden olduğu söylenebilir.

Dışadönük dindarlık yönelimini yordayan ebeveynlik biçimlerini tespit etmek için yapılan regresyon analizi ise duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ve sömürücü/istismar edici babalığın dışadönük dindarlık yönelimini negatif yönde yordadığını ortaya koymuştur. Dışadönük dindarlık, her ne kadar dini araçsallaştıran bir yönelim olsa da, diğer dindarlık yönelimleri gibi, dine bağlanmanın bir yoludur. İçedönük dindarlık yöneliminde olduğu gibi, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici babalığın, çocuğun bağlanma ihtiyaçlarını engellediği, bu nedenle genel olarak dine mesafeli olmasına neden olduğu söylenebilir (Kirkpatrik, 1992, 2005, s.102). Regresyon analizi ayrıca, koşullu/başarı odaklı annelik ile aşırı izin verici/sınırsız

babalığın dışa dönük dindarlığı olumlu yönde yordadığını göstermiştir. Bu bulgu Kıraç (2023b) tarafından yapılan ve dışadönük dindarlığı, Yüksek Standartlar ve Zedelenmiş Sınırlar şema alanlarının yordadığını gösterdiği çalışması ile paralellik göstermektedir. Başarı odaklı/koşullu annenin yüksek standartlar çizdiği ve bu standartlar karşılanmadığında sevgisini esirgediği bilinmektedir. Bu bulguya dayanarak, başarı odaklı/koşullu ebeveynliğin, bireyin din ile ilişkisinde koşullu bir tutum sergilemesine neden olduğu söylenebilir. Yukarıda belirtildiği gibi, aşırı izin veren ve sınır koymayan babalık ise kişinin dini inançlarını amaç edinmek yerine kendi arzuları doğrultusunda dini inançlarını araçsallaştırma eğilimine yol açtığı çıkarımı yapılabilir.

Araştırma bulguları, fundamentalist dinsel yönelim ile küçümseyici/kusur bulucu, sömürücü/istismar edici, cezalandırıcı, kötümser/endişeli ve kuralcı/kalıplayıcı annelik arasında negatif yönlü anlamlı; yine küçümseyici/kusur bulucu, sömürücü/istismar edici babalık ile negatif yönlü ve anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Başka bir deyişle, çocuk ile ilişkisinde küçümseyici olmayan, çocukta kusurluluk, dışlanma hissi yaratmayan, utandırmayan, eleştirel olmayan, çocuğun fikir ve isteklerini önemli gören, çocuğu kendi amaçları için kullanmayan, fiziksel ve duygusal olarak istismar etmeyen, talepleri, yüksek standartları, kontrolcülüğü ile çocuğu boğmayan, iyimser, yanlış yaptığında çocuğu cezalandırmayan annelerin çocuklarının fundamentalist dinsel yönelimlerinin yükselme eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Benzer bir şekilde çocuğu sömürüp istismar etmeyen, küçümsemeyen ve kusurlu hissettirmeyen babaların çocuklarının da fundamentalist dinsel yönelimlerinin yükselme eğiliminde olduğu görülmüştür. Regresyon analizi ise, ebeveynlik biçimleri içerisinde fundamentalist dinsel yönelimi negatif yönde yordayan en önemli değişkenin sömürücü istismar edici baba olduğunu göstermiştir. Babası tarafından sömürülen, fiziksel ve duygusal olarak istismar edilen çocukların içedönük ve dışadönük dindarlık yönelimi gibi fundamentalist eğilimlerinin de azaldığı görülmüştür.

Araştırma bulguları yüksek fundamentalism düzeyinin ebeveynliğin birçok boyutunda, pozitif bir ebeveynlikle ilişkili olduğunu, negatif ebeveynliğin düşük düzeyde fundamentalist yönelimle ilişkili olduğunu göstermiştir. Kavramsal olarak fundamentalist yönelime negatif bir değer atfedildiği dikkate alındığında, bu bulgular çelişkili gibi görülmektedir. Fundamentalist dini yönelim kavramsal olarak dini inançla ilgili bağnaz, dar görüşlü bir anlayışı ifade etmektedir ve fundamentalist dindar dinin literal gerçekliğine inanan, dini inancının doğruluğundan emin, dinin sorgulanamaz olduğuna inanan kişi olarak tanımlanmaktadır (Altemeyer ve Hunsberger, 1992). Ancak Fundamentalist Dini Yönelim Ölçeği ile ölçüldüğü haliyle fundamentalist dindarlık, Tanrı'nın kusursuz ve mükemmel bir kitap ile dünyaya mesaj göndermesi, bu mesajların mutlaklığı, hayata anlam katmak için bu mutlak mesajlara inanılması, şeytanın kötülüğün kaynağı olduğu, ilahi mesajın beşeri düşüncelerden daha önemli olduğu gibi inançları içermektedir. Müslüman Türk kültüründe bu inanışlar negatif bir değer taşımamakta, bilakis din eğitiminde ve dini söylemde dindar olmanın koşulu olarak sıklıkla tekrar edilmektedir. Bu bağlamda, ölçekte tanımlandığı haliyle, fundamentalist dini yönelimin, içedönük dindarlık gibi dini önemli görmenin, adanmanın, dinsel inancı her şeyin üstünde görmenin ideolojik ve doktrinel bir formu olduğu söylenebilir. İçedönük dindarlığın, dini adanmışlığın kişisel-duygusal boyutuna, fundamentalist yönelimin ise doktrinel, ideolojik boyutuna gönderme yaptığı iddia edilebilir. Nitekim, mevcut araştırmada gözlendiği gibi, hem Hristiyan kültürde hem de Müslüman kültürde birçok araştırma, içedönük dindarlık ile fundamentalist dini yönelim arasında, diğer dini yönelimlerle karşılaştırıldığında çok yüksek bir ilişki olduğunu göstermiştir (Örn. Błażek ve Besta, 2010; Kıraç, 2023a; Mora, Stavrinides ve McDermut, 2013). Batson (1976), Allport ve Ross'un (1967) içedönük dindarlarının, kavramsal tanımının aksine ölçme araçlarında dogmatik dindarlara dönüştüğünü belirtmiştir. Cohen, Hall, Koenig ve Meador (2005) ise dindarlık yönelimine dair tanımlamaların Amerikan Protestan dindarlığının ürünü olduğunu ifade

etmişlerdir. Bu tartışmalar dikkate alındığında, mevcut araştırmada içedönük dindarlık ve fundamentalist yönelimin adanmış dindarlıklar olduğu düşünüldüğünde, olumlu ebeveynliğin dini adanmışlığı desteklediği, olumsuz ebeveynliğin ise adanmış dindarlığı olumsuz etkilediği çıkarımı yapılabilir. Ayrıca daha önceki araştırmalarla beraber, mevcut araştırma bulguları, dindarlık yönelimlerinin kavramsal ve işlevsel tanımlarının Müslüman kültürde tekrar gözden geçirilmesinin gerekliliğini de ima etmektedir.

Son olarak araştırma bulguları, arayışta dindarlık yönelimi ile sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, aşırı izin verici/sınırsız, kuralcı/kalıplayıcı, kötümser/endişeli ve cezalandırıcı annelik arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Benzer bir şekilde, sömürücü/istismar edici, aşırı izin verici/sınırsız ve cezalandırıcı babalık ile arayışta dindarlık arasında da pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Bulgular çerçevesinde çocuğun neredeyse tüm evrensel ihtiyaçlarının karşılanmasını engelleyen ebeveynlik biçimlerinin (bağlanma, yeterlilik, otonomi, spontalık, gerçekçi sınırlar) yüksek düzeyde arayışta dindarlık yönelimi ile ilişkili olduğu söylenebilir. Bu bulgular, alanyazında travmatik deneyimlerin arayış dini yönelim düzeyini artırdığı yönündeki bulgularla paraleldir (Burris, Jackson, Tarpley ve Smith, 1996; Kennedy ve Drebing, 2002; Kıraç, 2023a; Krauss ve Flaherty, 2001). Regresyon analizi, tüm bu ebeveynlik biçimleri içerisinde aşırı izin verici/sınırsız babalığın yüksek düzeyde arayışta dindarlık yönelimini yordadığını göstermiştir. Bu bulgu, arayışta dindarlık yöneliminin bağlanma ihtiyacının karşılanmaması ile oluşan kopukluk şema alanı ve gerçekçi sınırlar ihtiyacının karşılanmaması sonucu oluşan zedelenmiş sınırlar şema alanı ile ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırma bulgularını (Kıraç, 2023b) desteklemektedir.

Batson (1976), içedönük dindarlık yöneliminin işlevsel tanımının dogmatik bir dindarlığı ima ettiğini ileri sürerek, olgun dindarlığın bir boyutu olarak arayışta dindarlık yönelimini önermiştir. Arayışta dindarlık yönelimi kavramsal olarak, dine karşı daha açık, kuşkucu, sorgulayan, eleştirel ve esnek bir bilişsel tutumu ifade etmektedir (Batson, 1976). Öte taraftan Donahue (1985) arayışta dindarlık ölçeğinin, dinsel bir yönelimi ölçmekten çok agnostisizmi ölçtüğünü ileri sürerek eleştirmiştir. Mevcut araştırma, ebeveynliğin birçok alanında olumsuz ebeveynliğin yüksek düzeyde arayışta dindarlık yönelimi ile ilişkili olduğunu ortaya koyan bulgusu ile Batson'ın (1976) olgun bir dindarlığın boyutu olarak arayışta dindarlık kavramsallaştırmasının, en azından Müslüman Türk kültüründe geçerli olmayabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, arayışta dindarlık yöneliminin işlevsel tanımlarının da tekrar gözden geçirilmesi önem arz etmektedir.

Sonuç

Ebeveynlik biçimleri ve dindarlık yönelimleri arasındaki ilişkiyi ele alan bu araştırma, ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutumların, yetişkinlikte kişinin din ile ilişkisinin niteliğinde belirleyici faktörlerden biri olduğuna dikkat çekmektedir. Doktrinel din eğitimi ile çocuğa aktarılanlar, ebeveyn-çocuk ilişkisi çerçevesinde gelişen şemalar ışığında değerlendirildiğinden, araştırma bulguları, doktrinel din eğitimden önce, olumlu ebeveynlik hakkında aile eğitimlerinin önemine işaret etmektedir.

Erken dönem çocuk-bakım veren ilişkisinin yetişkin dindarlığına etkilerini ele alan çalışmaların çoğunlukla bağlanma örüntüleri, çocukluk çağı ihmal ve istismar yaşantılarına odaklandığı görülmektedir. Dindarlık gibi çok boyutlu ve karmaşık bir olgunun daha iyi anlaşılmasında kapsamlı ve ampirik olarak desteklenmiş kuramlar çerçevesinde araştırmalar yürütmek hayati bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda, mevcut araştırma, bağlanma ve çocukluk çağı ihmal ve istismar yaşantılarının yanı sıra, çocuğun gerçekçi sınırlar, spontanlık, otonomi gibi ihtiyaçlarını da dikkate alan Young'un Şema Kuramı çerçevesinde yürütülmüş öncü

araştırmalardan biri olması nedeniyle önemlidir.

Araştırmanın öncül bir araştırma olmasının yanı sıra, bazı sınırlılıkları mevcuttur. Birincisi, araştırma, sadece şema kuramı bağlamında tanımlanan ebeveynlik biçimlerinin dindarlık yönelimi ile ilişkisine odaklanmıştır. Dindarlık yönelimlerinin psikolojik arka planını daha iyi anlamak için, şema kuramı bağlamında, ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyum bozucu şemalar, uyum bozucu şemalarla baş etme stilleri de dikkate alınarak daha kapsamlı modeller geliştirilmeli ve test edilmelidir. İkincisi, mevcut araştırma yaşları, 18 ile 25 arasında değişen ve ileri yaşlara göre dindarlık düzeyi daha düşük olabilen üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. İleride yapılacak araştırmaların, dindarlığın daha çok önemsendiği 40 yaş ve üzeri diğer yaş grupları ile tekrarlanması, ya da tüm yaş gruplarının dikkate alınması ve karşılaştırılması, konunun daha iyi anlaşılmasına olanak verecektir. Son olarak, araştırma, nicel bir yöntemle, uygunluk (convenience) örnekleme metodu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Şema kuramı temelinde, amaçlı örnekleme yöntemleri kullanarak, özel dini grup üyelerinin (fundamentalist eğilimli grup üyeleri, agnostik, deist bireyler, sufi eğilimli gruplar vs.) nitel yöntemlerle derinlemesine incelenmesi ebeveynlik-dindarlık yönelimi ilişkisinin daha derin kavranmasına olanak verecektir.

Kaynakça

Ahmadi, M. R. (2019). Predicting married women's religiosity based on the scores of early maladaptive schemas and illogical beliefs. *The Islamic Journal Of Women and The Family, 7*(1), 9-27.

Allport, G. W. ve Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology, 5(4),* 432-443. https://doi.org/10.1037/h0021212

Altemeyer, B. ve Hunsberger, B. E. (1992). Authoritarianism, religious fundamentalism, quest, and prejudice. *International Journal for the Psychology of Religion, 2(2),* 113-133. https://doi.org/10.12 07/s15327582ijpr0202_5

Altemeyer, B. ve Hunsberger, B. E. (2004). A Revised Religious Fundamentalism Scale: The short and sweet of it. *The International Journal for the Psychology of Religion, 14* (1): 47-54. https://doi.org/10.1207/s15327582ijpr1401_4

Batson, C. D. (1976). Religion as prosocial: Agent or double agent? *Journal for the Scientific Study of Religion, 15(1),* 29–45. https://doi.org/10.2307/1384312

Batson, C. D. ve Raynor-Prince, L. (1983). Religious orientation and complexity of thought about existential concerns. *Journal for the Scientific Study of Religion, 22(1),* 38-50. https://doi.org/10.2307/1385590

Batson, C. D. ve Schoenrade, P. A. (1991). Measuring religion as Quest: I. Validity concerns. *Journal for the Scientific Study of Religion, 30(4*), 416- 429. https://doi.org/10.2307/1387277

Błażek, M. ve Besta, T. (2010). Self-concept clarity and religious orientations: Prediction of purpose in life and self-esteem. *Journal of Religion and Health, 51(3),* 947–960. doi: 10.1007/s10943-010-9407-y

Bowlby, J. (1979). *The making and breaking of affectional bonds.* London: Tavistock.

Brownstein, D. Y. (2008*). Parenting styles, religious personality, and the religious of Orthodox Jewish adolescents* (Unpublished master's thesis), Marywood University, Scranton, PA, USA

Brownstein, D. Y. (2012). *The role of personality, parenting styles, and values in the religiosity of Orhodox Jewish youth* (Doctoral dissertation), Marywood University, Scranton, PA, USA.

Burris, C. T., Jackson, L. M., Tarpley, W. R. ve Smith, G. J. (1996). Religion as quest: The self directed pursuit of meaning. *Personality and Social Psychology Bulletin, 22,* 1068- 1076. https://doi.org/ 10.1177/01461672962210010

Cohen, A. B., Hall, D. E., Koenig, H. G. ve Meador, K. G. (2005). Social versus individual motivation: Implications for normative definitions of religious orientation. *Personality and Social Psychology Review, 9(1*), 48–61. doi:10.1207/s15327957pspr0901_4

Donahue, M. J. (1985). Intrinsic and extrinsic religiousness: Review and meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 48(2),* 400–419. doi:10.1037/0022-3514.48.2.400

Dumas, J. E. ve Nissley-Tsiopinis, J. (2006). Parental global religiousness, sanctification of parenting, and positive and negative religious coping as predictors of parental and child functioning. *Internation Journal of Psychology of Religion,16,* 289-310. https://doi.org/10.1207/s15327582ijpr1604_4

Duriez, B., Soenens, B., Neyrinck, B. ve Vansteenkiste, M. (2009). Is religiosity related to better parenting? Disentangling religiosity from religious cognitive style. *Journal of Family Issues, 30,* 1287-1307 http:// dx.doi.org/10.1177/0192513ZX09334168

Ellison, C. G. ve Bradshaw, M. (2009). Religious beliefs, sociopolitical ideology, and attitudes toward corporal punishment. *Journal of Family Issues, 30,* 320-340 http://dx.doi.org/10.1177/ 0192513X08326331.

Ercan, N. (2009). *Evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumların yordayıcıları: Çelişik duygulu cinsiyetçilik, sistemi meşrulaştırma ve dini yönelim.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erdem, M. (2024). The relationship between spirituality and suicide in young adults: the mediating role of early maladaptive schemas in Turkey. *International Review of Psychiatry, 36(4–5),* 517–523. https://doi.org/10.1080/09540261.2024.2314035

Ferenczi, A., Mirnics, Z. ve Kövi, Z. (2021). Relations between god-images and early maladaptive schemas. *Psychiatria Danubina, 33(4),* 833-843

Genia, V. (1996). I, E, quest, and fundamentalism as predictors of psychological and spiritual well-being. *Journal for the Scientific Study of Religion, 35(1),* 56-64. https://doi.org/10.2307/ 1386395

Goeke-Morey, M. C. ve Cummings, E. M. (2017). Religiosity and parenting: recent directions in process-oriented research. *Current Opinion in Psychology, 15,* 7-12. doi:10.1016/j.copsyc.2017.02.006

Granqvist P. ve Hagekull B. (1999). Religiousness and perceived childhood attachment: Profiling socialized correspondence and emotional compensation. *Journal for the Scientific Study of Religion, 38(2),* 254–273.

Granqvist, P. ve Hagekull, B. (2000). Religiosity, adult attachment, and why "singles" are more religious. *International Journal for the Psychology of Religion, 10,* 111–123. https://doi.org/10.1207/ S15327582IJPR1002_04

Granqvist, P., Mikulincer, M., Gewirtz, V. ve Shaver, P. R. (2012). Experimental findings on God as an attachment figure: Normative processes and moderating effects of internal working models. *Journal of Personality and Social Psychology, 103,* 804–818. https://doi.org/10.1037/a0029344

Heydarianfar, N., Mahmudi, L., Molaei Zadeh, S. M., Bashiri, Y. ve Molaei Zadeh, S. Z. (2018). Investigating the relationship between early maladaptive schemas and quality of life with mediating religious commitment in Isfahan women. *Journal of Research in Medical and Dental Sciences, 6(3),* 400-407, doi: 10.24896/jrmds.20186361

Hunsberger, B. ve Brown, L. B. (1984). Religious socialization, apostasy, and the impact of family background. *Journal for the Scientific Study of Religion, 23,* 239-251. doi: 10.2307/1386039

İlerisoy, M. ve Mehmedoğlu, A. U. (2021). Din Psikolojisi ve aile çalışmaları. *Türk Din Psikolojisi Dergisi, 4,* 69-99.

Karaca, F. ve Hacıkeleşoğlu, H. (2020). Allah Tahayyülleri Ölçeği. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi(54),* 67-83. https://doi.org/10.29288/ilted.771686

Kennedy, P. ve Drebing, C. E. (2002). Abuse and religious experience: A study of religiously committed evangelical adults. *Mental Health, Religion & Culture, 5(3),* 225- 237. https://doi.org/10.1080/13674670110112695

Khoravandi M, Mardani Rad M, Mashayekh M. ve Salmani Pour, R. (2021). Relationship of early maladaptive schemas with religion orientation and matrimony conflicts of veterans with more than 25% disability rate in Tehran City, Iran. *Iranian Journal of War & Public Health. 13(1):*49-55.

Kıraç, F. (2023a). The relationship between childhood traumas and purpose in life: Mediating role of religious orientation. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 22(2),* 414-430. Doi: 10.21547/jss.1208539.

Kıraç, F. (2023b). *Early maladaptive schema domains that predict religious orientation*. SILK ROAD 2. International Scientific Research Congress, Iğdır Üniversitesi, Iğdır.

Kirkpatrick, L. A. (1992). An attachment-theory approach to the psychology of religion. *International Journal for the Psychology of Religion, 2,* 3–28. https://doi.org/10.1207/s15327582ijpr0201_2

Kirkpatrick, L. (2005). *Attachment, evolution, and the psychology of religion.* New York, NY: Guilford Press.

Kirkpatrick, L. A. ve Shaver, P. R. (1990). Attachment theory and religion: Childhood attachments, religious beliefs, and conversion. *Journal for the Scientific Study of Religion, 29*(3), 315–334. https://doi.org/10.2307/1386461

Kirkpatrick, L. A. ve Shaver, P. R. (1992). An attachment theoretical approach to romantic love and religious belief. *Personality and Social Psychology Bulletin, 18,* 266–275. https://doi.org/10.1177/0146167292183002

Koç, F. (2024). *Üniversite öğrencilerinde tanrı tasavvuru ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas

Krauss, S. W. ve Flaherty, R. W. (2001). The effects of tragedies and contradictions on religion as a quest. *Journal for the Scientific Study of Religion, 40(1),* 113- 122. https://doi.org/10.1111/0021-8294.000 4

Mora, L. E., Stavrinides, P. ve McDermut, W. (2013). Religious fundamentalism and religious orientation among the Greek Orthodox. *Journal of Religion and Health, 53(5),* 1498–1513. doi:10.1007/s10943-013-9734-x

Moyer, H. A. (2018). *Religious orientation in young adults and its relationship to perceived attachment style and parenting style during childhood/adolescence* (PsyD dissertation). Alliant International University, The Faculty of the California School of Professional Psychology, San Diego, USA.

Park, H. S. ve Bonner, P. (2008). Family religious involvement, parenting practices and academic performance in adolescents. *School Psychology International, 29,* 348-362 http://dx.doi.org/10.1177/ 0143034308093677

Power, L. ve McKinney, C. (2013). Emerging adult perceptions of parental religiosity and parenting practices: Relationships with emerging adult religiosity and psychological adjustment. *Psychology of Religion and Spirituality, 5(2),* 99–109. doi:10.1037/a0030046

Sezen, A. (2008). *Üniversite öğrencileri örnekleminde iman gelişimi ve dinsel fundamentalizm arasındaki ilişkiler üzerine bir çalışma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sheffiled A., Waller, G., Emanuelli, F., Murray, J. ve Meyer, C. (2005). Links between parenting and core beliefs: Preliminary psychometric validation of the Young parenting inventory. *Cognitive Therapy and Research, 29,* 787-802. https://doi.org/10.1007/s10608-005-4291-6

Soygüt, G., Çakir, Z. ve Karaosmanoğlu, A. (2008). Ebeveynlik biçimlerinin değerlendirilmesi: Young ebeveynlik ölçeği'nin psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikoloji Yazilari, 11*(22), 17–30.

Walker, D. F., Reid, H. W., O'Neill, T. ve Brown, L. (2009). Changes in personal religion/spirituality during and after childhood abuse: A review and synthesis. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 1(2),* 130145. https://doi.org/10.1037/a0016211

Young, J. (1994). *Young Ebeveynlik Ölçeği*. Basılmamış Rapor.

Young, J. E., Klosko, J. S. ve Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide.* New York: The Guilford Press.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

Kurul adı: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Etik Kurulu

Tarih: 07.05.2024

No: 2024/10-53

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : % 50

2. yazar katkı oranı : % 30

3. yazar katkı oranı : % 20

Bu çalışma, 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destek Programı (2023/2 dönemi) kapsamında TUBİTAK tarafından desteklenmiştir. Proje (başvuru) no: 1919B012334912

Destekleri için TUBİTAK'a teşekkür ederiz.